Europos Parlamentas
2024-2029

Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas

2025/2135(INI)

30.9.2025

PRANEŠIMO PROJEKTAS

dėl pagrindinių teisių padėties Europos Sąjungoje 2024 ir 2025 m.
(2025/2135(INI))

Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas

Pranešėja: Anna Strolenberg

TURINYS

Psl.

PASIŪLYMAS DĖL EUROPOS PARLAMENTO REZOLIUCIJOS 3

AIŠKINAMOJI DALIS 11

PASIŪLYMAS DĖL EUROPOS PARLAMENTO REZOLIUCIJOS

dėl pagrindinių teisių padėties Europos Sąjungoje 2024 ir 2025 m.
(2025/2135(INI))

Europos Parlamentas,

– atsižvelgdamas į Europos Sąjungos sutartį (ES sutartis),

– atsižvelgdamas į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV),

– atsižvelgdamas į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją (Chartija),

– atsižvelgdamas į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) praktiką,

atsižvelgdamas į 2024 m. gegužės 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2024/1385 dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje[1],

– atsižvelgdamas į 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2024/1083, kuriuo nustatoma bendra žiniasklaidos paslaugų vidaus rinkoje sistema ir iš dalies keičiama Direktyva 2010/13/ES (Europos žiniasklaidos laisvės aktas)[2],

– atsižvelgdamas į 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2024/1069 dėl asmenų, užsiimančių visuomenės dalyvavimo veikla, apsaugos nuo akivaizdžiai nepagrįstų ieškinių ar piktnaudžiaujamojo pobūdžio teismo procesų (Strateginiai ieškiniai dėl visuomenės dalyvavimo)[3](Kovos su strateginiais ieškiniais dėl visuomenės dalyvavimo direktyva),

– atsižvelgdamas į 2020 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES, Euratomas) 2020/2092 dėl bendro Sąjungos biudžeto apsaugos sąlygų režimo[4] (Sąlygų reglamentas),

– atsižvelgdamas į 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)[5],

– atsižvelgdamas į 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinį sprendimą 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis[6],

– atsižvelgdamas į 2008 m. liepos 2 d. Komisijos pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos, kuria

[1] OL L, 2024/1385, 2024 5 24, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj.
[2] OL L, 2024/1083, 2024 4 17, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj.
[3] OL L, 2024/1069, 2024 4 16, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1069/oj.
[4] OL L 433I, 2020 12 22, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2020/2092/oj.
[5] OL L 119, 2016 5 4, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj.
[6] OL L 328, 2008 12 6, p. 55, ELI: http://data.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj.

įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas (COM(2008)0426) (Horizontalioji kovos su diskriminacija direktyva),

– atsižvelgdamas į 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvą 2000/43/EB, įgyvendinančią vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės[7],

– atsižvelgdamas į 2020–2025 m. ES LGBTIQ asmenų lygybės strategiją (COM(2020)0698), 2020–2025 m. lyčių lygybės strategiją (COM(2020)0152), 2021–2030 m. neįgaliųjų teisių strategiją (COM(2021)0101), 2020–2025 m. ES kovos su rasizmu veiksmų planą (COM(2020)0565), 2020–2030 m. ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginį planą (COM(2020)0620) ir Komisijos pranešimą apie ketinimą šiuos dokumentus atnaujinti ir stiprinti,

– atsižvelgdamas į ES pagrindinių teisių chartijos taikymo ES stiprinimo strategiją (COM(2020)0711) ir Komisijos metines ataskaitas, visų pirma į 2024 m. metinę ES ataskaitą dėl ES pagrindinių teisių chartijos taikymo „Pagrindinių teisių propagavimo, apsaugos ir vykdymo užtikrinimo finansavimas“ (COM(2024)0456),

– atsižvelgdamas į 2024 m. liepos 24 d. Komisijos komunikatą „2024 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje“ (COM(2024)0800) ir į 2025 m. liepos 8 d. Komisijos komunikatą „2025 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje“ (COM(2025)0900) ir į prie jų pridėtus 27 šalių skyrius,

– atsižvelgdamas į 2025 m. kovo 7 d. Komisijos komunikatą „Moterų teisių veiksmų gairės“ (COM(2025)0097), kuriame išdėstyta ilgalaikė vizija užtikrinti lyčių lygybę,

– atsižvelgdamas į JT žmogaus teises reglamentuojančias sutartis ir priemones dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos, visų pirma, Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, JT visuotinio periodinio vertinimo rekomendacijas ir ataskaitas, JT sutartimis įsteigtų organų teisinę praktiką ir Žmogaus teisių tarybos specialiąją procedūrą,

– atsižvelgdamas į JT asmenų su negalia teisių konvenciją, kurią ES ratifikavo 2010 m. gruodžio 23 d. ir kurios šalys yra visos valstybės narės, šios konvencijos fakultatyvų protokolą, kurį yra ratifikavusios 22 valstybės narės, taip pat į bendrąsias pastabas dėl šios konvencijos ir JT Asmenų su negalia teisių komiteto pastabas,

– atsižvelgdamas į JT Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m. ir į darnaus vystymosi tikslus (DVT),

– atsižvelgdamas į Džokjakartos principus dėl tarptautinių žmogaus teisių taikymo principų seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės, lyties raiškos ir lytinių požymių

[7] OL L 180, 2000 7 19, p. 22, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2000/43/oj.

srityje,

– atsižvelgdamas į Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro, Vyriausiojo tautinių mažumų reikalų komisaro, atstovo žiniasklaidos laisvės klausimais bei kitų Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) organų rekomendacijas ir ataskaitas,

– atsižvelgdamas į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (EŽTK),

– atsižvelgdamas į Europos Tarybos, ypač Venecijos komisijos, Europos komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI), Kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu šeimoje ekspertų grupės (GREVIO), Kovos su korupcija valstybių grupės (GRECO), Kovos su diskriminacija, įvairovės ir įtraukties iniciatyvinio komiteto, Parlamentinės Asamblėjos, Europos socialinių teisių komiteto ir kitų Europos Tarybos organų rekomendacijas, nuomones, ataskaitas ir rezoliucijas,

– atsižvelgdamas į Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro pareiškimus, rekomendacijas, ataskaitas ir vizitus į šalis, įskaitant jo 2025 m. rugsėjo 4 d. ataskaitą „Išorės prieglobsčio ir migracijos politika ir žmogaus teisių teisė“,

– atsižvelgdamas į Europos Tarybos žurnalistų saugumo platformą,

– atsižvelgdamas į Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), kurią Europos Sąjunga ratifikavo 2023 m. birželio 28 d.,

– atsižvelgdamas į Europos Tarybos Europos socialinę chartiją,

– atsižvelgdamas į Europos socialinių teisių ramstį ir jo veiksmų planą,

– atsižvelgdamas į ES pagrindinių teisių agentūros (FRA) ataskaitas, apklausas ir nuomones, ypač į 2024 m. ir 2025 m. pagrindinių teisių ataskaitas,

– atsižvelgdamas į savo ankstesnes rezoliucijas dėl pagrindinių teisių padėties Europos Sąjungoje,

– atsižvelgdamas į savo rezoliucijas dėl Komisijos teisinės valstybės principo taikymo ataskaitų,

– atsižvelgdamas į savo rezoliucijas dėl konkrečių valstybių narių, įskaitant Graikiją, Vengriją ir Slovakiją,

– atsižvelgdamas į 2024 m. vasario 8 d. savo rezoliuciją „2020–2025 m. ES LGBTIQ asmenų lygybės strategijos įgyvendinimo ataskaita“[8],

– atsižvelgdamas į 2022 m. gruodžio 13 d. savo rezoliuciją „Siekiant lygių teisių

[8] OL C, C/2024/6340, 2024 11 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6340/oj.

neįgaliesiems“[9],

– atsižvelgdamas į 2022 m. lapkričio 10 d. savo rezoliuciją dėl rasinio teisingumo, nediskriminavimo ir kovos su rasizmu ES[10],

– atsižvelgdamas į 2022 m. kovo 8 d. savo rezoliuciją dėl mažėjančios pilietinės visuomenės erdvės Europoje[11],

– atsižvelgdamas į 2021 m. gruodžio 14 d. savo rezoliuciją su rekomendacijomis Komisijai „Kova su smurtu dėl lyties: kibernetinis smurtas“[12],

– atsižvelgdamas į 2021 m. rugsėjo 16 d. savo rezoliuciją su rekomendacijomis Komisijai dėl smurto lyties pagrindu nustatymo nauja nusikaltimų sritimi, nurodyta SESV 83 straipsnio 1 dalyje[13], ir 2024 m. sausio 18 d. savo rezoliuciją dėl veikų, kurios ES laikomos nusikaltimais, sąrašo išplėtimo į jį įtraukiant neapykantą kurstančias kalbas ir neapykantos nusikaltimus[14],

– atsižvelgdamas į 2020 m. spalio 7 d. savo rezoliuciją dėl ES demokratijos, teisinės valstybės ir pagrindinių teisių mechanizmo sukūrimo[15],

– atsižvelgdamas į Darbo tvarkos taisyklių 55 straipsnį,

– atsižvelgdamas į Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto pranešimą (A10-0000/2025),

A. kadangi keliose valstybėse narėse pastebimas demokratijos regresas;

B. kadangi korupcija ir toliau kelia didelį susirūpinimą;

C. kadangi žiniasklaidos laisvei visoje ES, ypač Bulgarijoje, Graikijoje, Italijoje, Vengrijoje ir Slovakijoje, vis dar kyla grėsmė; kadangi strateginiai ieškiniai dėl visuomenės dalyvavimo (SLAPP) ir toliau kelia grėsmę žiniasklaidos laisvei;

D. kadangi žurnalistai ir žiniasklaidos darbuotojai kenčia nuo netinkamų sąlygų ir nesaugios aplinkos;

E. kadangi skleidžiama dezinformacija skaldo visuomenę ir silpnina demokratiją;

F. kadangi naujos technologijos, įskaitant DI sistemas, gali padidinti diskriminaciją ir esamą nelygybę; kadangi šnipinėjimo programų, veido atpažinimo ir masinio sekimo technologijų naudojimas yra piktnaudžiavimas ir nedemokratinė praktika;

G. kadangi ES sutarties 2 straipsnyje nustatytų Sąjungos vertybių laikymasis yra būtina

[9] OL C 177, 2023 5 17, p. 13.
[10] OL C 161, 2023 5 5, p. 10.
[11] OL C 347, 2022 9 9, p. 2.
[12] OL C 251, 2022 6 30, p. 2.
[13] OL C 117, 2022 3 11, p. 88.
[14] OL C, C/2024/5733, 2024 10 17, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/5733/oj.
[15] OL C 395, 2021 9 29, p. 2.

sąlyga norint gauti ES lėšų;

H. kadangi Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras rekomenduoja prieš pradedant išorės bendradarbiavimą atlikti išsamius rizikos žmogaus teisėms vertinimus;

I. kadangi bandymai sustabdyti prieglobsčio prašymų registravimą kelia didelį susirūpinimą; kadangi turi būti gerbiamos atitinkamų asmenų žmogaus teisės, įvertinami jų apsaugos poreikiai ir asmenims, kurie atitinka tarptautinės apsaugos reikalavimus, turi būti suteikta galimybė naudotis svariomis apsaugos priemonėmis;

J. kadangi tebesmurtaujama dėl lyties prieš moteris ir LGBTIQ+ asmenis, ypač tuos asmenis, kurie patiria daugialypę ir sąveikinę diskriminaciją; kadangi atsisakymas suteikti galimybę pasinaudoti saugaus ir teisėto nėštumo nutraukimo paslaugomis yra smurto lyties pagrindu forma;

K. kadangi visoje ES vyksta precedento neturinčiu mastu ir vis intensyviau rengiami išpuoliai prieš pilietinę erdvę; kadangi padaugėjo išpuolių prieš pilietinės visuomenės organizacijas ir žmogaus teisių gynėjus, kurie saugo ir propaguoja Sąjungos vertybes, ir tokie išpuoliai vis dar kelia didelį susirūpinimą;

L. kadangi kai kuriose valstybėse narėse, pvz., Kipre, Prancūzijoje, Graikijoje, Italijoje, Maltoje, Lenkijoje ir Ispanijoje, pilietinės visuomenės organizacijos ir žmogaus teisių gynėjai yra persekiojami baudžiamojo persekiojimo tvarka už pagalbą pabėgėliams ir migrantams;

M. kadangi kitoje daugiametėje finansinėje programoje (DFP) turėtų būti užtikrintas ES finansavimas pilietinei visuomenei;

N. kadangi institucionalizuotas rasizmas įsišaknijęs vyriausybinėje politikoje ir viešojoje tarnyboje, pvz., policijos pajėgose;

O. kadangi FRA tyrimai apie juodaodžius, žydus, musulmonus ir LGBTIQ+ asmenis ES rodo, kad jie patiria didelio masto neapykantą;

Grėsmė pagrindinėms teisėms

1. primygtinai ragina Komisiją ir valstybes nares gerbti ir skatinti ES vertybes, įtvirtintas ES sutarties 2 straipsnyje;

2. primygtinai ragina Komisiją tobulinti metines Chartijos taikymo ataskaitas;

3. pabrėžia, kad reikia stiprinti stebėsenos ir vertinimo mechanizmus;

Demokratija patiria spaudimą

4. pakartoja, kad būtina sukurti ES demokratijos, teisinės valstybės ir pagrindinių teisių mechanizmą;

5. primygtinai ragina valstybes nares kovoti su korupcija ir visapusiškai laikytis GRECO rekomendacijų;

6. reiškia didelį susirūpinimą dėl didėjančio spaudimo, politinio kišimosi masto ir išpuolių prieš žiniasklaidą ir žurnalistiką keliose valstybėse narėse, taip pat dėl visuomeninės žiniasklaidos nepriklausomumo stokos;

7. apgailestauja dėl sisteminių nesėkmių tiriant nusikaltimus prieš žurnalistus ir vykdant baudžiamąjį persekiojimą už juos keliose valstybėse narėse, pvz., Maltoje, Graikijoje ir Slovakijoje;

8. ragina Komisiją ir valstybes nares užtikrinti žurnalistų ir žiniasklaidos veikėjų saugumą ir apsaugą ir skatinti laisvą, nepriklausomą ir pliuralistinę žiniasklaidą; ragina Komisiją ir valstybes nares imtis būtinų priemonių siekiant sustabdyti visus ieškinius dėl visuomenės dalyvavimo visoje ES;

9. pritaria JT Generalinio Sekretoriaus nuomonei, kad algoritmai neturėtų kontroliuoti to, ką žmonės mato, ir kad technologijų įmonės turėtų naudoti verslo modelius, pagal kuriuos pirmenybė būtų teikiama žmogaus teisėms, o ne veiklai;

10. dar kartą ragina valstybes nares, visų pirma, Graikiją, Kiprą, Italiją, Vengriją, Lenkiją ir Ispaniją, laikytis visų tyrimo komiteto rekomendacijų ir tirti programos „Pegasus“ ir panašių šnipinėjimo programų naudojimo atvejus, taip pat laikytis Venecijos komisijos rekomendacijų;

11. ragina ES užbaigti prisijungimą prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos;

Pagrindinių teisių pažeidimai pasienyje

12. griežtai smerkia plačiai paplitusius pagrindinių teisių pažeidimus pasienyje, įskaitant priverstinį apgręžimą, kurie keliose valstybėse narėse tampa sisteminga praktika;

13. ragina ES ir valstybes nares laikytis tarptautinių pareigų žmogaus teisių srityje ir įsipareigojimų ir nepriimti migracijos politikos, kuria didinama nelygybė ir atskirtis;

14. primygtinai ragina Komisiją ir valstybes nares liautis sistemingai trukdyti vykdyti nevyriausybines paieškos ir gelbėjimo operacijas; primena, kad skubiai reikia sukurti ES paieškos ir gelbėjimo fondą, ir ragina ES institucijas kitoje DFP šiam tikslui skirti tinkamą finansavimą;

15. primygtinai ragina valstybes nares laikytis Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro ataskaitoje pateiktų rekomendacijų; griežtai smerkia nuolatinę prieš pabėgėlius ir migrantus nukreiptą retoriką;

16. ragina valstybes nares visapusiškai įgyvendinti Migracijos ir prieglobsčio paktą; reiškia susirūpinimą dėl nepakankamo kai kurių valstybių narių pasirengimo laikytis įgyvendinimo termino, ypač nuostatų, susijusių su pagrindinėmis teisėmis;

Smurtas dėl lyties, moterų teisės ir LGBTIQ+ asmenų teisės

17. primygtinai ragina Komisiją ir valstybes nares imtis būtinų priemonių, kad būtų kovojama su prieš lytį ir teises nukreiptais judėjimais;

18. palankiai vertina ES veiksmų planą dėl moterų teisių ir prie jo pridėtą principų dėl lyčių lygybės visuomenės deklaraciją; vis dėlto, apgailestauja dėl to, kad trūksta tvirtų finansinių įsipareigojimų;

19. primygtinai ragina ES ir valstybes nares kovoti su visų formų smurtu dėl lyties ir šalinti pagrindines jo priežastis, įskaitant kibernetinį smurtą dėl lyties; pakartoja savo raginimą Komisijai pripažinti smurtą dėl lyties nauju ES nusikaltimu pagal SESV 83 straipsnio 1 dalį;

20. dar kartą ragina į Chartiją įtraukti teisę į abortą; pabrėžia, kad ES vis dar nėra iššaginimo apibrėžties, grindžiamos sutikimo nebuvimu;

21. ragina Bulgariją, Čekiją, Vengriją, Lietuvą ir Slovakiją ratifikuoti Stambulo konvenciją;

Pavojus pilietinei visuomenei

22. ragina Komisiją ir valstybes nares užtikrinti ir skatinti piliečių ir pilietinės visuomenės organizacijų įsitraukimą ir veiksmingą dalyvavimą formuojant politiką;

23. ragina Komisiją užtikrinti, kad būsimoje ES pilietinės visuomenės strategijoje būtų remiamos, saugomos ir įgalinamos pilietinės visuomenės organizacijos ir žmogaus teisių gynėjai, ginantys ir propaguojantys ES vertybes, ir ES sukurti greitojo reagavimo mechanizmą jiems remti;

24. griežtai smerkia tai, kad nuolat kriminalizuojamas solidarumas, ir primygtinai ragina valstybes nares to nedaryti;

25. primygtinai ragina Komisiją ir valstybes nares užtikrinti, kad žmonės galėtų naudotis savo teise į taikius susirinkimus, ir neteikti jokių iniciatyvų, kurios gali turėti atgrasomąjį poveikį pilietinei erdvei;

Struktūrinis rasizmas ir diskriminacija

26. dar kartą ragina atblokuoti Horizontaliosios kovos su diskriminacija direktyvą;

27. ragina Komisiją pateikti plataus užmojo lygybės ir kovos su rasizmu strategijas;

28. ragina Komisiją ir valstybes nares kovoti su ksenofobija, rasizmu, mizoginija, homofobija, transfobija ir kitų formų išankstiniu nusistatymu, netolerancija, diskriminacija ir neapykanta pažeidžiamiems asmenims;

29. primygtinai ragina valstybes nares, visų pirma, Vengriją ir Slovakiją, peržiūrėti įstatymus, kuriais diskriminuojami LGBTIQ+ asmenys ir vaivorykštės šeimos, ir neteikti jokių iniciatyvų, kurios kelia pavojų LGBTIQ+ asmenų teisėms, įskaitant vadinamuosius prieš LGBTI asmenis nukreiptos propagandos įstatymus, ir uždrausti konversijos terapiją;

30. ragina Komisiją ir valstybes nares spręsti romų ir asmenų su negalia diskriminacijos ir socialinės atskirties problemas;

Grėsmė aplinkos, socialinėms ir ekonominėms teisėms

31. ragina Komisiją ir valstybes nares užtikrinti tinkamą gyvenimo lygį ir sveiką aplinką visiems, įskaitant galimybę gauti būstą, kokybišką švietimą, socialinę apsaugą ir sveikatos priežiūrą;

32. paveda Pirmininkei perduoti šią rezoliuciją Tarybai, Komisijai ir valstybių narių vyriausybėms bei parlamentams.

AIŠKINAMOJI DALIS

2024 ir 2025 m. pagrindinės teisės Europos Sąjungoje patyrė ir patiria vis didesnį spaudimą iš įvairių pusių. Nerimą kelia grėsmės teisinei valstybei, mažėjanti pilietinė erdvė, neapykantą kurstančių kalbų ir ksenofobinių naratyvų gausėjimas, smurtas prieš pabėgėlius ir migrantus, taip pat moterų ir LGBTQ+ teisių pažeidinėjimas.

Šį pagrindinių teisių silpnėjimą dar labiau sustiprino ilgalaikė socialinė ir ekonominė nelygybė. Rusijai vis dar kariaujant prieš Ukrainą, išpuoliams prieš Gazą tęsiantis ir daugiau vadovų rodant autokratinį elgesį, pagrindinėms teisėms daromas vis didesnis spaudimas. Šiais įtemptais laikais kyla realus pavojus, kad pagrindinės teisės bus išstumtos iš politinės darbotvarkės.

Būtent esant nestabilumui labai svarbu prisiminti vertybes, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga: žmogaus orumas, laisvė, demokratija, lygybė, teisinė valstybė ir pagarba žmogaus teisėms – visa tai įtvirtinta Pagrindinių teisių chartijoje ir ES sutartyse. Šių principų laikymasis yra ne tik teisinė ES institucijų ir valstybių narių pareiga, bet dėl to Europa yra unikalus politinis projektas, kurio pagrindas – piliečių gerovė. ES neturi teisės griauti šių pamatų. Pagrindinės teisės nėra statiškos, jas reikia aktyviai propaguoti ir įgyvendinti.

Išpuoliai prieš pilietinę erdvę visoje Europoje yra vienas iš demokratijos silpnėjimo požymių. Neseniai apribota teisė į taikius susirinkimus, visų pirma, draudimas rengti protestus už Palestiną ir „Pride“ eitynes, represijos prieš žmogaus teisių gynėjus NVO, dirbančius su pabėgėliais, prieglobsčio prašytojais ir migrantais, taip pat juos kriminalizuojant, virsta pavojingais precedentais. Tai dar labiau sustiprina JAV ir ES pilietinės visuomenės organizacijų finansavimo apribojimai.

Pranešėja yra susirūpinusi dėl didėjančios Europos visuomenių poliarizacijos ir susiskaidymo, kuriuos dažnai skatina populistiniai politiniai veikėjai. Mažumų pavertimas atpirkimo ožiais, tapatybės politikos išnaudojimas ir dezinformacijos skleidimas skaldo bendruomenes ir ardo pasitikėjimą. Politikai ir vyriausybės privalo laikytis demokratinių standartų ir susilaikyti nuo retorikos, kuria kurstoma neapykanta, rasizmas ir smurtas.

Šią riziką didina spartūs skaitmeniniai pokyčiai ir dirbtinis intelektas, nes nekontroliuojamas neapykantą kurstančių kalbų ir žalingo turinio plitimas internete, taip pat šališki algoritmai ir manipuliacinis dizainas kenkia lygybei ir pilietiniam gyvenimui. Šios grėsmės ypač išryškėjo per Europos Parlamento rinkimus, kai buvo pranešama apie tai, kad įvairiose valstybėse narėse padaugėjo neapykantą kurstančių kalbų, smurto ir grasinimų mirtimi internete[1]. Be to, kai kuriose šalyse saugumo tarnybos įspėja apie spartų jaunimo radikalėjimą internete, ypač dešiniųjų ekstremistų tinkluose. Galiausiai, užsienio kišimasis į rinkimų procesus yra aiškus pavyzdys, kaip interneto platformos gali būti naudojamos kaip ginklas siekiant pakenkti demokratijai.

Ateinančiais metais Sąjunga turi atnaujinti savo demokratinius pagrindus, stiprinti piliečių dalyvavimą ir savo politikoje daugiausia dėmesio skirti lygybei, teisingumui ir tvarumui. Tik aktyviai gindama ir skatindama teises ES galės atkurti pasitikėjimą savo institucijomis ir išlikti patikima tarptautinėje arenoje.

Pranešėjos pozicija

Šiuo pranešimu pranešėja siekia atkreipti dėmesį į pagrindinius pagrindinių teisių padėties pokyčius ES 2024 ir 2025 m.

[1] ESBO: ODIHR, 2024 m. birželio 6–9 d. Europos Parlamento rinkimai. Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro specialiosios rinkimų vertinimo misijos galutinė ataskaita, Varšuva, 2024 m., p. 15.

Dėl ribotos savo iniciatyva teikiamų pranešimų apimties reikia nustatyti prioritetus, tačiau tai, kad nėra nurodyti tam tikri susirūpinimą keliantys aspektai, nesumažina jų svarbos. Šiame tekste pateikiama bendra sistema, kuri gali ir bus dar labiau papildyta pakeitimų etapu.

Struktūra

Pranešimo projektas suskirstytas į kategorijas pagal pagrindines teises. Pirmoje pranešimo dalyje apžvelgiami pagrindiniai ES susirūpinimą keliantys klausimai dėl pagrindinių teisių, atskiruose skyriuose pateikiami konkretūs raginimai imtis veiksmų, kad ataskaita būtų kuo praktiškesnė, tikslingesnė ir kuo veiksmingesnė.

Toliau pateikiami pagrindiniai skyriai.

Grėsmė pagrindinėms teisėms

Į šį skyrių įtraukti bendrieji raginimai puoselėti pagrindines teises, įskaitant, pavyzdžiui, ES vertybių propagavimą.

Demokratija patiria spaudimą

Šiame skyriuje aptariamas regresas keliose valstybėse narėse, įskaitant grėsmes teismų nepriklausomumui, aukšto lygio korupciją, netinkamą šnipinėjimo programų naudojimą ir parlamentinių teisių susilpnėjimą. Jame taip pat atkreipiamas dėmesys į riziką žiniasklaidos laisvei ir pliuralizmui, dezinformacijos sklaidą ir piktnaudžiavimą nepaprastosios padėties įgaliojimais.

Pagrindinių teisių pažeidimai pasienyje

Šiame skyriuje, be kita ko, aptariamas priverstinis apgręžimas, sisteminis smurtas ir perdavimo išorės subjektams politika, kuri trukdo gauti prieglobstį ir pažeidžia negrąžinimo principą. Skyriuje raginama užtikrinti atskaitomybę ir Europos Sąjunga raginama imtis veiksmų siekiant užtikrinti, kad valdant migraciją būtų gerbiamas žmogaus orumas.

Smurtas dėl lyties, moterų teisės ir LGBTIQ+ asmenų teisės

Šiame skyriuje pabrėžiama, kad reikia skubiai kovoti su smurtu dėl lyties, įskaitant su prieš lytį nukreiptus judėjimus. Šioje dalyje raginama apsaugoti lytines ir reprodukcines teises, į Chartiją įtraukti teisę į abortą ir stiprinti LGBTIQ+ asmenų apsaugos nuo neapykantos ir diskriminacijos priemones.

Pavojus pilietinei visuomenei

Šiame skyriuje aptariami precedento neturintys pilietinės erdvės apribojimai. Taip pat raginama užtikrinti tvarų ES finansavimą pilietinės visuomenės organizacijoms ir žmogaus teisių gynėjų apsaugą.

Struktūrinis rasizmas ir diskriminacija

Šiame skyriuje aptariamas sisteminis rasizmas ir diskriminacija. Taip pat raginama priimti Horizontaliąją kovos su diskriminacija direktyvą, griežtesnes lygybės strategijas ir užtikrinti ES kovos su diskriminacija teisės aktų vykdymą.

Grėsmė aplinkos, socialinėms, ekonominėms ir kultūrinėms teisėms

Šiame skyriuje atkreipiamas dėmesys į didėjantį skurdą, atskirtį dėl būsto ir benamystę, nes tai kelia susirūpinimą dėl pagrindinių teisių. Čia pabrėžiama teisė į tvarią aplinką ir raginama vykdyti teisingą pertvarką.